

Nacionalni inštitut
za javno zdravje

SKUPAJ ZA ZDRAVJE

Znanstveno-strokovni posvet

PREKARNI DELAVCI IN ZDRAVJE

Filozofska fakulteta

Ljubljana, 20. oktober 2014

Univerza v Ljubljani
FILOZOFSKA
FAKULTETA

Znanstveno-strokovni posvet

PREKARNI DELAVCI IN ZDRAVJE

Knjižica povzetkov

Filozofska fakulteta

Ljubljana, 20. oktober 2014

Znanstveno-strokovni posvet

PREKARNI DELAVCI IN ZDRAVJE

Knjižico povzetkov uredili

doc. dr. Uršula Lipovec Čebren, mag. Ajda Jelenc, Špela Fistrič

Organizatorja

Nacionalni inštitut za javno zdravje, Center za upravljanje programov preventive in krepitev zdravja in Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Ljubljana

Organizacijski odbor

Jožica Maučec Zakotnik, doc. dr. Uršula Lipovec Čebren, dr. Ivanka Huber, Sara Pistotnik, mag. Ajda Jelenc, Špela Fistrič

Izdajatelj knjižice

Nacionalni inštitut za javno zdravje, Trubarjeva 2, 1000 Ljubljana

Oktober 2014

Vabilo

na posvet **»Prekarni delavci in zdravje«**,

ki bo potekal **v ponedeljek 20. 10. 2014, od 9.00 do 13.30,**

na Filozofski fakulteti, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana (Modra soba, 5. nadstropje),

ki ga organizirata Nacionalni inštitut za javno zdravje in Filozofska fakulteta (Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo).

Na osnovi večmesečne raziskave, ki je potekala v okviru projekta Skupaj za zdravje na Nacionalnem inštitutu za javno zdravje, smo ugotovili nekaj ključnih ovir, ki jih imajo marginalizirane, »ranljive« skupine v zvezi z zdravjem in dostopom do zdravstva, ter evidentirali možne rešitve za premostitev teh ovir. Ker o ovirah in rešitvah ne želimo sklepati brez neposredno vpletenih, raziskovalcev in organizacij, ki se z marginaliziranimi skupinami ukvarjajo, bomo v oktobru in novembru organizirali cikel znanstveno-strokovnih posvetov.

Na posvetu **»Prekarni delavci in zdravje«** se bomo ukvarjali z naslednjimi vprašanji: Kako negotove zaposlitve vplivajo na zdravje?; S kakšnimi ovirami se v zdravstvenem sistemu soočajo prekarni delavci?; Na kakšen način bi bilo mogoče premostiti te ovire? Povabljeni bodo raziskovalci prekarne delave ter prekarni delavci iz več področij (prevajalci, umetniki, novinarji, raziskovalci idr.), ki so v različnih oblikah delovnih razmerij (samozaposleni, zaposleni na podlagi avtorskih in podjetniških pogodb, študentskih napotnic ipd.).

Na temo zdravja prekarne delavcev je v Sloveniji do sedaj izredno malo raziskav, zato je namen posveta osvetliti različne izkušnje prekarne delavcev in vzpostaviti platformo za nadaljnje raziskovanje in ukrepe na tem področju. Za dodatne informacije o posvetu se lahko obrnete na Ivanko Huber (ivanka.huber@nijz.si) ali na Saro Pistotnik (spistotnik@yahoo.com).

Lepo vas pozdravljamo v imenu organizacijskega odbora

Jožica Maučec Zakotnik, dr. med. spec.

doc. dr. Uršula Lipovec Čebren

Sara Pistotnik, univ. dipl. etn. in kult. antr.

PROGRAM POSVETA

9.00–10.15 Razgrnitev problema

9.00–9.20 Jožica Maučec Zakotnik, dr. med. spec. (Nacionalni inštitut za javno zdravje): *Zmanjševanje neenakosti v zdravju in vključevanje ranljivih skupin v preventivne programe – projekt Skupaj za zdravje*

9.20–9.40 izr. prof. dr. Barbara Kresal (Fakulteta za socialno delo in Ekonomska fakulteta): *Prekarno delo v Sloveniji*

9.40–10.00 red. prof. dr. Ksenja Vidmar Horvat in mag. Špela Šinigoj (Filozofska fakulteta): *Biotehnoška produkcija marginalnosti: zdravje in družbena pogodba v 21. stoletju*

10.00–10.15 doc. dr. Uršula Lipovec Čebren (Filozofska fakulteta) in Sara Pistotnik (Inštitut za multikulturne raziskave): *Predstavitev izsledkov raziskave o zdravstvenih vidikih prekarnega dela*

10.15–10.30 Odmor

10.30–12.00 Ovire do zdravja, ovire v zdravstvu - predstavitev izkušenj prekarne delavce, novinarjev, prevajalcev in raziskovalcev

Sodelujejo: doc. dr. Tomaž Deželan (Fakulteta za družbene vede), Helena Milinković (samostojna novinarka, Sekcija samostojnih in svobodnih novinarjev RTVS), Ana Čigon (Asociacija), mag. Marija Mojca Pungerčar (svetovalka za samozaposlene v kulturi), Saša Jerele in Anja Naglič (Društvo slovenskih knjižnih prevajalcev).

Diskusijo koordinirata: Doroteja Kuhar, dr. med. spec. (Nacionalni inštitut za javno zdravje) in doc. dr. Uršula Lipovec Čebren (Filozofska fakulteta)

12.00–12.30 Odmor

12.30–13.30 Premoščanje ovir – razprava o ukrepih za izboljšanje položaja prekarne delavce

Sodelujejo: Goran Lukič (Zveza svobodnih sindikatov Slovenije), Sanja Leban Trojar (predsednica sindikata Mladi Plus), Irena Pivka (Asociacija) in Marina Markežič (Gibanje za dostojno delo).

Diskusijo koordinirata: Sara Pistotnik (Inštitut za multikulturne raziskave) in Jožica Maučec Zakotnik, dr. med. spec. (Nacionalni inštitut za javno zdravje).

O POSVETU

V okviru predefiniranega projekta Skupaj za zdravje, ki poteka na Nacionalnem inštitutu za javno zdravje, in se financira iz norveškega finančnega mehanizma, se raziskovalci ukvarjamo z zdravjem in dostopom do preventivnih zdravstvenih programov marginaliziranih, »ranljivih« skupin.

Na osnovi večmesečne raziskave, ki so jo izvajali javnozdravstveni strokovnjaki/raziskovalci območnih enot Nacionalnega inštituta za javno zdravje in raziskovalci Filozofske fakultete (Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo) v Ljubljani, smo ugotovili nekaj ključnih ovir, ki jih imajo te skupine v zdravstvenem sistemu, obenem pa smo evidentirali možne rešitve za premostitev teh ovir. Ker o ovirah in rešitvah ne želimo sklepati brez neposredno vpletenih, raziskovalcev in organizacij, ki se z marginaliziranimi skupinami ukvarjajo, bomo v oktobru in novembru organizirali cikel znanstveno-strokovnih posvetov.

Prvi posvet »Prekarni delavci in zdravje«, ki ga soorganizirata Nacionalni inštitut za javno zdravje in Filozofska fakulteta (Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo), bo potekal v ponedeljek 20. 10. 2014, od 9h dalje, na Filozofski fakulteti, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana (Modra soba, 5. nadstropje). Na posvetu se bomo ukvarjali z naslednjimi vprašanji: Kako negotove zaposlitve vplivajo na zdravje?, S kakšnimi ovirami se v zdravstvenem sistemu soočajo prekarni delavci?, Na kakšen način bi bilo mogoče premostiti te ovire? Povabljeni bodo prekarni delavci iz več področij (prevajalci, umetniki, novinarji, raziskovalci idr.), ki so v različnih oblikah delovnih razmerij (samozaposleni, zaposleni na podlagi avtorskih in podjemnih pogodb, študentskih napotnic ipd.). Na temo zdravja prekarne delavcev je v Sloveniji do sedaj izredno malo raziskav, zato je namen posveta tudi osvetliti različne izkušnje dostopa do zdravstva prekarne delavcev in vzpostaviti platformo za nadaljnje raziskovanje in ukrepe na tem področju.

Število prekarne delavcev, ki so zaposleni na podlagi različnih atipičnih pogodb o zaposlitvi v Sloveniji hitro narašča. Odstotek redno zaposlenih se, še posebej med mladimi, niža, uvajajo pa se različni zaposlitveni statusi, ki ne nudijo varnosti trajnejših delovnih razmerij in s tem povezanih pravic. Ta trend spodbuja predvsem stremljenje k fleksibilizaciji delovne sile, ki se v praksi kaže v delovnih razmerjih, v katerih delavci nase prevzemajo popolno odgovornost za lastno socialno varnost, delodajalci pa imajo na voljo delavce, s katerimi zlahka prekinejo pogodbo o zaposlitvi. Ker so prekarni delavci v neenakovrednem položaju v primerjavi z

redno zaposlenimi, pristajajo na slabše pogoje dela, obenem pa pomanjkanje zaščite omogoča tudi veliko finančno nedisciplino in zamikanje izplačila prihodkov. Te oblike zaposlitev se uporabljajo tako v delovnih razmerjih, ki imajo vse značilnosti rednega delovnega razmerja kot pri posameznikih, ki sočasno ali zaporedno opravljajo delo za več različnih delodajalcev. Posledično imajo mnogi prekarni delavci nizke in/ali neredne finančne prilive, zato pogosto nimajo dovolj sredstev za mesečno plačevanje zdravstvenega zavarovanja (osnovnega in dopolnilnega).

Pri tem je pomembno poudariti, da sodelavci na projektu besedo prekarnost ne razumemo ozko, zgolj kot obliko zaposlitvenega statusa, temveč kot obsežen niz pogojev, ki zadevajo tako življenje kot delo, katerih skupni učinek so negotovost, nestabilnost in ranljivost. Prekarnost tako ni povezana le z negotovostjo zaradi zaposlitvenega položaja in razmer na trgu dela (fleksibilizacija delovne sile, podplačano delo, strah pred brezposelnostjo), temveč tudi z vrsto drugih negotovosti: od razmer na nepremičninskem trgu (visoke najemnine in cene stanovanj, oviran dostop do kredita zaradi zaposlitvenega statusa, pomanjkanje socialnih stanovanj), do ukinjanja socialnih pravic, vse večje privatizacije storitev ter druginje osnovnih življenjskih potrebščin.

Vse to ima pomembne učinke na zdravje prekarne delavcev in hkrati ključno pogojuje vse bolj oviran dostop do zdravstva. Predvidimo lahko, da večletno življenje v negotovosti negativno vpliva na zdravje prekarne osebe, zato lahko v prihodnje pričakujemo porast zdravstvenih težav, ki ne bodo zadevale le mlajših prebivalcev. Negotovi pogoji zaposlitve danes namreč niso lastni zgolj iskalcem prve zaposlitve, temveč se obdobje tovrstnega dela širi na vse starejše osebe, kar ključno vpliva na načrtovanje prihodnosti (načrtovanje družine, ureditev samostojnega bivališča, skrb za varno starost itn.) ter na splošni občutek perspektivnosti in blaginje.

Posvetu »Prekarni delavci in zdravje« bo teden kasneje, 27. 10. 2014, sledil posvet »Zdravje marginaliziranih skupin v koprski regiji – izkušnje uporabnikov nedovoljenih drog, brezdomnih in oseb z duševnimi težavami«, ki bo potekal v Kopru, od 12h do 16h, na območni enoti Nacionalnega inštituta za javno zdravje, Vojkovo nabrežje 4a.

POVZETKI

Jožica Maučec Zakotnik, dr. med. spec. (Nacionalni inštitut za javno zdravje)

Zmanjševanje neenakosti v zdravju in vključevanje ranljivih skupin v preventivne programe – projekt Skupaj za zdravje

Nacionalni inštitut za javno zdravje izvaja predefinirani projekt Za boljše zdravje in zmanjševanje neenakosti v zdravju, s krajšim imenom Skupaj za zdravje, ki ga financira Kraljevina Norveška s pomočjo norveškega finančnega mehanizma. Cilj projekta, ki ga izvajamo v sodelovanju s številnimi interdisciplinarnimi strokovnjaki in institucijami na področju zdravstva in izven njega, je prenova in nadgradnja preventivnih programov za otroke, mladostnike in odrasle z vključenim vidikom zmanjševanja neenakosti v zdravju in vključevanja marginaliziranih in ranljivih skupin prebivalcev Slovenije v preventivne programe. Raziskave v okviru ocene potreb sistema, zakonodaje, uporabnikov in izvajalcev preventivnih zdravstvenih programov so pokazale, da obstajajo pri ranljivih skupinah različne vrste ovir pri zagotavljanju ustreznih preventivnih programov. Oviran dostop do zdravstva in preventivnih programov, ki ga pogojujejo različne ranljivosti in imajo za skupni imenovalec pogosto odsotnost zdravstvenega zavarovanja, zahteva systemske rešitve na najvišji ravni. Cilj projekta je identificiranje teh systemskih ovir in predlaganje rešitev zanje odgovornim resorjem. Pomembne ovire v dostopu do ustreznih preventivnih programov izhajajo tudi iz zdravstvenega sistema in jih karakterizira premajhna senzibiliziranost, izobraženost in usposobljenost zdravstvenega sistema in zdravstvenih delavcev za delo z ranljivimi skupinami ter pomanjkanje kulturnih kompetenc. Opolnomočenje zdravstvenega sistema za delo z ranljivimi in oblikovanje ter izvajanje integriranih medresornih intervencij na nacionalni in lokalni ravni lahko pripelje do večje vključenosti in ustrežnejše obravnave ranljivih skupin v preventivnih programih. Da to dosežemo, je tudi cilj projekta Skupaj za zdravje.

izr. prof. dr. Barbara Kresal, Fakulteta za socialno delo, Ekonomska fakulteta in Inštitut za delo pri Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani

Prekarno delo v Sloveniji

Prispevek obravnava prekarne oblike dela, ki so povezane z negotovim položajem ter slabšimi delovnimi in socialnimi razmerami v primerjavi z rednimi zaposlitvami z urejenim delovnopравnim statusom. Gre za različne nestandardne oblike zaposlitve, med njimi zlasti zaposlitev za določen čas in agencijsko delo, ter razne oblike dela izven delovnega razmerja, kot je pogodbeno delo, samozaposlovanje in podobno, ki je pogosto nezakonito in povezano s fenomenom prikritih delovnih razmerjih, lažnih s.p.-jev, dela na črno in drugih načinov »bega« iz delovnega prava. Govorimo o segmentaciji na trgu dela, ki ustvarja razlikovanje med t. i. vključenimi in izključenimi delavci. Prekarizacija dela, ki v zadnjem obdobju v Sloveniji najbolj zadeva mlade, pa postopno postaja vse bolj splošna značilnost celotne družbe. Prispevek prikaže značilnosti tega pojava v Sloveniji ter nakaže izhodišča za možne rešitve.

red. prof. dr. Ksenija Vidmar Horvat, mag. Špela Šinigoj, mlada raziskovalka, Oddelek za sociologijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

Biotehnoška produkcija marginalnosti: zdravje in družbena pogodba v 21. stoletju

Prispevek naslavlja temo nove konceptualizacije zdravja v postnacionalnem družbenem okolju z oslABLJENO vlogo socialne države. Izhodišče razmisleka so moderni koncepti socialne pravičnosti, zdravja in dobre družbe, ki v času intenzivnih biomedicinskih tehnoloških inovacij izgubljajo zgodovinska izhodišča državljske enakosti in univerzalnosti človekovih pravic. Prav nasprotno, revolucije v zdravstvenih biotehnologijah namesto, da bi širile prostor enakosti, ustvarjajo nove ranljive skupine v večinski populaciji s statusom socialno zavarovanega državljana. Avtorici v prispevku poudarita pomen interdisciplinarnega pristopa v proučevanju novih oblik izključevanja prek zdravja.

doc. dr. Uršula Lipovec Čebren, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani in Sara Pistotnik, dipl. etnol. in kulturne antropologije, Inštitut za multikulturne raziskave

Predstavitev izsledkov raziskave o zdravstvenih vidikih prekarnega dela

Prekarne zaposlitve producirajo vrsto negotovosti (finančnih, socialnih, eksistencialnih idr.), ki zadevajo tako življenje kot delo vse večjega števila prebivalcev Slovenije. Izsledki raziskave o zdravju marginaliziranih skupin, ki je potekala (od junija do septembra 2014) v okviru projekta Skupaj za zdravje (na Nacionalnem inštitutu za javno zdravje), kažejo, da so prekarni delavci med najbolj ranljivimi deli prebivalstva v Sloveniji. Na eni strani imajo atipične oblike zaposlitve (ter z njimi povezano življenje v negotovosti) negativne učinke na zdravje prekarne delavce; na drugi strani pa so ti prebivalci marginalizirani v zdravstvenem sistemu, saj jim obstoječa ureditev zdravstvenega zavarovanja ne zagotavlja učinkovitega dostopa do zdravstvenih storitev. V prispevku bodo analizirane nekatere ovire v zdravstvenem sistemu, s katerimi se soočajo številni prekarne posamezniki in posameznice.